

ІГРОВА ОСНОВА ГАЇВКИ «КРИВИЙ ТАНЕЦЬ»

(Тараненко Ю. П., кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Омельченко Х. В., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Обрядовий фольклор України вважається ефективним засобом розвитку національної самосвідомості й патріотизму молоді, є джерелом інформації про народ, його історію, культуру, естетичні смаки і вподобання, поведінкові стереотипи і моральні норми та цінності.

Зараз, коли український народ бореться за свою незалежність, коли країна-агресор намагається знищити наші національні надбання, дуже важливо пам'ятати свою історію, традиції, зберігати та популяризувати фольклорну спадщину України.

Хореографічний фольклор України є джерелом національної культури. Явища весняної обрядовості, а саме гаївки, вважаються недостатньо дослідженими. Особливої уваги заслуговує гаївка «Кривий танець», яка ще здавна має своє сакральне значення для українського народу .

Мета дослідження: на основі дослідження літературних джерел описати ігрову основу української гаївки «Кривий танець».

Український фольклор розглядали в своїх працях такі дослідники, як Л. Білецький, О. Воропай, М. Грушевський, І. Нечуй-Левицький С. Климиник, М. Максимович та ін. Зокрема, танцювально-пісенний фольклор і весняні гаївки вивчалися науковцями В. Гнатюком, О. Смоляком, О. Степовим, І. Терешко, І. Федьковою, О. Фружинською та ін.

Аналіз праць дослідників показав, що гаївка «Кривий танець» відноситься до весняної календарно-обрядової творчості, що несе в собі ігрову основу. Визначається, що кривий танець водили із прадавніх часів українські дівчата від Великодня до Зеленої неділі, словесний і руховий супровід якого передбачав безкінечність і безперервність руху. Наголошується, що гаївка містить у собі ігрову основу та має чимало варіантів фіксації з різних регіонів України.

Розглянемо більш детально джерельну базу науковців, де висвітлюються особливості гаївки «Кривий танець». Так, І. Терешко наголошує, що танець-гра «Кривий танець» належить до хороводів, які водили довгою лінією – «ключем». Його сакральне начало передавалося в синкретизмі слова, руху, ритму і мелодії, що разом моделювали безперервність руху в природі. «Слово у поєднанні з жестом, мімікою, ритмом ніби будить життєву енергію, силу природи, зустрічає весну» [4]. Дослідниця надає опис виконання гаївки. Вона зазначає, що кривий танець водили дорослі дівчата між трьома дітьми (або між вбитими в землю трьома кілками), які стояли в формі трикутника. Дівчата переміщувалися за головної першою провідницею, яка поміж дітей виводила малюнок у вигляді кривого колеса. Під час виконання гаївки всі учасниці ходили під власний спів, тримаючись за руки «... то опускали, то звивали руками, наче рослина в'ється та розвивається» [4].

Як вказує О. Фружинська, географія записів веснянок і гаївок походить з етнографічних районів Опілля, Східного Поділля й Покуття, Малого Полісся.

Найдавніший запис гаївки «Кривий танець» належить Зоріану Долезні-Ходаковському, який він зробив у народознавчих подорожах по Галичині в період з 1815 по 1818 рр. («А в кривого танця да не введем кінця») [5].

Описуючи гаївку, М. Лисенко зазначав: « Забивають у землю трикілки, щоб з їх вийшло три вугли, беруться за руки, та й кружать біля тих кілків у два ряди; пісенний супровід до танцю такий:

А в кривого танцю
Та не виведу кінця,
Треба його та виводити,
Кінця, ладу і знаходити...»
або «Кривого танцю йдемо,
Кінця му не знайдемо:
То вгору, то в долину,
То в ружу, то в калину.
А ми кривому танцю
Не введемо концю,
Бо його треба вести,
Як віночок плести» [5].

Отже, вбачаємо ігрову основу гаївки та відмічаємо, що назва зумовлена як малюнком танцю, так і пісенним супроводом до нього.

Словесна формула «Кривого танцю йдемо, кінця йому не знайдемо» в усіх варіантах повторюється майже без змін. Чітко збережений первісний філософський зміст у руховій схемі танцю, в основі якого піктограма трикутника, що за давніми віруваннями українців є символом ладу, триєдності світу, триєдності часу та поколінь.

У цій гаївці на відміну від інших, визначає О. Смоляк, закодовано цілий ряд символічних ознак. Зокрема, три дитини, поміж яких «ключ» дівчат ходить змійкою, символізують, небо, повітря, землю; рух сонця, зміна дня і ночі, чергування народження і смерті [2].

Весняну гру «Кривий танець» знаходимо в дослідженнях В. Гнатюка й О. Степового. Так, О. Степовий наголошує, що кривий танець водили не тільки дівчата, а й хлопці. Тож, можемо зробити висновок, що кожен регіон та окрема громада мали свої звичаї, але сама ідея заклику весни зберігається в усіх варіантах. З поданих автором текстових і фото джерел розуміємо, що завжди танець був елементом забавки у молодих людей, тобто була присутня ігрова основа [3].

В. Гнатюк підтверджує, що зміст гри завжди мав веселий і жартівливий характер. Обов'язково було наявне прикметне значення. Гаївки пов'язували не тільки з поклонінням природі, а й з пошуком партнера, залицяннями та створенням сім'ї [1].

Таким чином, танець як спосіб з'єднання людини і природи, як елемент обрядових дійств існував споконвіку і завжди згуртовував людей, даючи їм сенс подальшого існування. Гаївки як заклик до природи в танцювально-ігровій формі давали людям можливість відпочити від буденності та віддатися всевишнім силам. Гаївка «Кривий танець» має ігрову основу, свій магічний підтекст, мотив невинного руху всього живого.

Аналіз дослідницької джерельної бази показав, що науковці відносять гаївку «Кривий танець» до весняних Великодніх ігор і танців, по-різному трактують тексти, спираючись безпосередньо на усні джерела, зазначають малюнки та особливості їх побудови і наголошують на важливості збереження та популяризації фольклору України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк В. Гаївки. Матеріали до української етнології. Львів, 1909. Т.12. 249 с.
2. Смоляк О. Мотиви зустрічі весни та вегетації природи у гаївках Західного Поділля. *Народознавчі зошити*. 2010. №1-2. С. 146-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2010_1-2_20 (дата звернення 17.03.2023).
3. Степовий О. Українські народні танці. Етнографічний нарис. Авісбург. 1946 р. 31 с.
4. Терешко І. Народна танкова гра-веснянка «Кривий танець»: часо-просторовий вимір. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Умань, 24 квітня 2020 р. / ред.кол. : Л.М. Андрощук (гол.ред.), І.Г.Терешко (заст.гол.ред.), С.В.Куценко (відпов.ред.) Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. 85 с.
5. Фружинська О. «Кривий танець» як одна з найархаїчніших гаївок. *Народознавчі Зошити*. 1999. № 3. С. 387–394.